

अमरकुमार प्रधानको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं
पत्रको प्रयोजनका लागि
प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

मन्दिरा न्यौपाने

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौं

२०७३

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्रा मन्दिरा न्यौपानेले नेपाली विषय स्नातकोत्तर तह दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि अमरकुमार प्रधानको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । निकै परिश्रमपूर्वक गरिएको यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु । आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०७३/०५/२६

.....
सीतारामराज विष्ट

सहप्राध्यापक

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

नेपाली केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागकी छात्रा मन्दिरा न्यौपानेले त्रिभुवन विश्वविद्यालय स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षको नेपाली विषयको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको अमरकुमार प्रधानको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कन गरी मूल्याङ्कन समितिबाट स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. प्रा.डा. देवीप्रसाद गौतम

.....

विभागीय प्रमुख

२. सीतारामराज विष्ट सहप्राध्यापक

.....

शोध निर्देशक

३. प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी

.....

बाह्य परीक्षक

मिति : २०७३/०६/२

कृतज्ञता ज्ञापन

अमरकुमार प्रधानको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्व शीर्षकको शोधपत्र मैले आदरणीय गुरु सहप्राध्यापक सीतारामराज बिष्टज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेकी हुँ । विभिन्न कठिनाइ हुँदाहुँदै पनि विभिन्न समस्याहरूमा अत्यन्तै सहजता र प्रेमका साथ समय उपलब्ध गराई शोधकार्यका विषयगत र प्राविधिक पक्षमा निरन्तर सजग र सचेत गराउँदै उचित मार्ग निर्देशन गरिदिनु हुने आदरणीय गुरुप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्य गर्न स्वीकृति प्रदान गर्नु हुने विभागीय प्रमुख प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतमज्यूप्रति पनि कृतज्ञ रहेकी छु ।

यस शोधकार्यका लागि प्रेरणा र हौसला दिँदै हरेक प्रकारले सहयोग पुर्याउने मेरा आदरणीय पिता तुलसीराम न्यौपाने र माता सरस्वती न्यौपानेप्रति आभारी छु । यसका साथै विभागीय कामकारवाहीमा सहयोग गर्नु हुने शैक्षिक प्रशासक र नेपाली केन्द्रीय पुस्तकालय प्रमुखलाई पनि म धन्यवाद दिन चाहान्छु । नेपाली केन्द्रीय विभागको विभागीय पुस्तकालयप्रति पनि आभार प्रकट गर्न चाहान्छु ।

प्रस्तुत शोध-अनुसन्धानका क्रममा सहयोग गर्न हरतरहले तयार रहनुहुँदै सामग्री सङ्कलनमा समेत सहयोग पुर्याउनुहुने शोधनायक अमरकुमार प्रधान प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । शोधशीर्षक छनौटदेखि नै अमूल्य सहयोग पुर्याउदै अन्य कार्यमा समेत सहयोगी भूमिका निर्वाह गर्नुहुने मेरो श्रीमान मुरारी दुलाल साथै दाजु कुमार न्यौपाने र भाई सुमन न्यौपानेप्रति म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्दा आवश्यक सहयोग गर्ने मेरा साथीहरू आशा गुरुङ, तारा गौतम लगायत अन्य सम्पूर्ण साथीहरूप्रति पनि आभार प्रकट गर्न चाहान्छु ।

अन्त्यमा मूल्यवान् सहयोगका निम्ति सबैप्रति कृतज्ञ रहदै प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष पेस गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र : २०६८/०६९

मिति : २०७३/५/१७

त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-७०१-४५-२००८

रोल नं. : २७

परिक्षा रोल नं. : २८०३६४

.....

मन्दिरा न्यौपाने

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि.कीर्तिपुर

विषय सूची

	पृष्ठ नं.
परिच्छेद - एक : शोध परिचय	१-४
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	२
१.३ शोध कार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधको औचित्य र महत्त्व	३
१.६ शोध कार्यको सीमाङ्कन	४
१.७ शोध विधि	४
१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	४
१.७.२ विश्लेषण विधि	४
१.८ शोधकार्यको रुपरेखा	४
परिच्छेद - दुई : अमरकुमार प्रधानको जीवनी	५-१७
२.१ अमरकुमार प्रधानको जीवनी	५
२.१.१ जन्म र जन्मस्थान	५
२.१.२ पुख्यौली थलो र वंशज	५
२.१.३ पारिवारिक पृष्ठभूमि र बाल्यकाल	६
२.१.४ शिक्षा दीक्षा	७
२.१.४ दाम्पत्व जीवन	७
२.१.६ रुचि र स्वभाव	८
२.१.७ प्रेरणा र प्रभाव	८
२.१.८ पुरस्कार, प्रशंसा र मानसम्मान	९
२.१.९ विशेष घटना	९
२.१.१० आर्थिक अवस्था	१०
२.१.११ मातृशोक र पितृशोक	१०
२.१.१२ भ्रमण	११
२.१.१३ प्रकाशित तथा सम्पादित कृतिहरू	११

२.१.१४ सामाजिक तथा साहित्यिक गतिविधिमा संलग्नता	१६
२.२ निष्कर्ष	१७
परिच्छेद - तीन : अमरकुमार प्रधानको व्यक्तित्व	१८-२८
३.१ अमरकुमार प्रधानको व्यक्तित्व	१८
३.१.१ साहित्यिक व्यक्तित्व	१८
३.१.१.१ स्रष्टा व्यक्तित्व	१९
३.१.१.२ द्रष्टा व्यक्तित्व	२२
३.१.२ साहित्येतर व्यक्तित्व	२४
३.२ निष्कर्ष	२७
परिच्छेद - चार : अमरकुमार प्रधानको साहित्यिक यात्रा	२९-३७
४.१ अमरकुमार प्रधानको कथायात्रा	२९
४.१.१ कथात्मक प्रवृत्ति	३०
४.१.१.१ सामाजिक यथार्थवाद	३०
४.१.१.२ मनोविश्लेषण	३१
४.१.१.३ विषयगत विविधता	३१
४.१.१.४ सङ्क्षिप्त प्रस्तुति	३१
४.१.१.५ दुखान्त प्रस्तुति	३२
४.१.१.६ युगीन सचेतना	३२
४.१.१.७ प्रायोगिकता तथा नवीनता	३२
४.१.१.८ व्यङ्ग्य चेतना	३२
४.२ अमरकुमार प्रधानको कवितायात्रा	३३
४.२.१ कवितात्मक प्रवृत्ति	३३
४.२.१.१ विषयवस्तुगत प्रवृत्ति	३३
४.२.१.२ भाव र विचारगत प्रवृत्ति	३३
४.२.१.३ प्रतीक योजना	३४
४.२.१.४ भाषाशैली	३४
४.३ अमरकुमार प्रधानको समालोचना यात्रा	३४
४.४ अमरकुमार प्रधानको नियात्राक्रम	३५

४.५ अमरकुमार प्रधानको संस्मरणयात्रा	३६
४.६ अमरकुमार प्रधानको प्रबन्धलेखनक्रम	३६
४.७ अमरकुमार प्रधानको बालसाहित्ययात्रा	३७
४.८ निष्कर्ष	३७
परिच्छेद - पाँच : अमरकुमार प्रधानको कृतित्वको अध्ययन	३८-११५
५.१ कथाकारका रूपमा अमरकुमार प्रधान	३८
५.१.१ 'त्रिविध' कथासङ्ग्रहको अध्ययन	४०
५.१.१.१ परिचय	४०
५.१.१.२ चिचा-कान्छी	४१
५.१.१.३ भँगेराले पाइला चाल्ला	४२
५.१.१.४ सूर्यमुखी र म	४४
५.१.१.५ लमी	४६
५.१.१.६ काफल पाक्यो	४८
५.१.१.७ कुशेश्वरको बसाइँ	५०
५.१.२ 'शान्ति : कान्ति' कथा सङ्ग्रहको अध्ययन	५२
५.१.२.१ परिचय	५२
५.१.२.२ चरो उडेपछि	५२
५.१.२.३ बन्द कोठा कि शिखण्डी	५४
५.१.२.४ कावासा	५५
५.१.२.५ रुपा	५७
५.१.२.६ बम्पर सुपर	५९
५.१.२.७ वागिश्री	६०
५.१.२.८ सौन्दर्य	६२
५.१.२.९ कथा-एउटा चिठीमा	६३
५.१.२.१० हिममूर्ति	६५
५.१.२.११ स्मृतिको गर्भवाट	६७
५.१.२.१२ माया : माधुरी	६८
५.१.२.१३ सहिद	७०

५.१.२.१४ शेष-स्मृति	७१
५.१.२.१५ स्वप्नदृश्य	७३
५.१.२.१६ शान्ति : कान्ति	७४
५.१.२.१७ सेतो कपाल	७६
५.१.२.१८ विश्वास	७८
५.१.२.१९ चित्र बुद्धको	८०
५.१.२.२० द्वान्तिथ सेन्चुरी	८१
५.१.२.२१ सुनौलो सगरमाथा	८३
५.१.३ 'अमरका कथाहरू' कथासङ्ग्रहको अध्ययन	८४
५.१.३.१ परिचय	८४
५.१.३.२ नयाँ नेपाल	८५
५.१.३.३ चन्द्रमाको कथा	८६
५.१.३.४ एकादशी	८८
५.१.३.५ देवी	८९
५.१.३.६ बच्चा चोर	९१
५.१.४ अमरकुमार प्रधानका बालकथाको अध्ययन	९२
५.१.४.१ अनौठो कलम	९२
५.१.४.२ मेरो भकुण्डो	९४
५.१.४.३ कस्तो राम्रो चङ्गा	९५
५.२ अमरकुमार प्रधानका फुटकर कविताको अध्ययन	९७
५.२.१ सामयिक सुन्दरी	९७
५.२.२ नूनको सोभो	९८
५.२.३ जी: चम्पूजा	९८
५.२.४ साथी	९९
५.२.५ किताबको नियति	९९
५.३ अमरकुमार प्रधानका समालोचनाको अध्ययन	१००
५.३.१ ऐतिहासिक उपन्यास 'वसन्ती'	१००
५.३.२ महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा	१०१

५.३.३	कृष्णप्रसाद पराजुली : निबन्धकारका रूपमा	१०२
५.३.४	सेतो बाघ	१०४
५.४	अमरकुमार प्रधानका संस्मरण कृतिहरूको अध्ययन	१०५
५.४.१	'जीम, तिमी कहाँ छौ ?'	१०५
५.४.२	दोलखामा रामबहादुरदेखि कवितारामसम्म	१०७
५.४.३	बाबा (रमेश विकल)सँग लुम्बिनीदेखि दोलखासम्म	१०८
५.४.४	सम्भनामा श्रद्धेय भीम दाइ	१०९
५.५	अमरकुमार प्रधानका नियात्राको अध्ययन	११०
५.५.१	कालिञ्चोकमा केबुलकार बनिदिए ...	१११
५.५.२	जापानमा दोलखा	११२
५.५.३	चितवनको जङ्गलमा	११३
५.५.४	बुद्ध नेपालकै हुन्	११४
५.६	निष्कर्ष	११५
परिच्छेद - छ : उपसंहार तथा निष्कर्ष		११६-११९
६.१	विषय परिचय	११६
६.२	उपसंहार तथा निष्कर्ष	११६
सन्दर्भ सामग्री सूची		
शोधनायकसँग अन्तरवार्ता		

संक्षिप्त शब्द सूची

क.स.,	कथा सङ्ग्रह
वि.सं.	विक्रम संवत्
नि.मा.वि.	निम्नमाध्यमिक विद्यालय
भी.मा.वि.	भीमेश्वर माध्यमिक विद्यालय
आ.वा.	आकाश वाणी
प्रा.लि.	प्राइभेट लिमिटेड
पृ.	पृष्ठ
का.यु.	कालिन्चोक युवा क्लब
काबासा	काका बाबुको साथी
रा.वि.से.	राष्ट्रिय विकाश सेवा
एम.बी.बी.एस.	मास्टर इन बिज्नेस स्टडी
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राष्ट्रिय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
डा.	डाक्टर
पं.	पण्डित
का.मु.प्र.अ	कायममुकायम प्रधानध्यापक
प्र.अ.	प्रधानध्यापक
स.प्र.अ.	सहायक प्रधानध्यापक
न.पा.का	नगरपालिका
एम.ए.	मास्टर अफ आर्ट्स